

O komunismu, altruismu a (ne)potřebě definic

[Aluze, 1, 2004]

Loňského roku proběhla v českém tisku diskuse o komunismu a antikomunismu, resp. morálnosti či nemorálnosti postoje zaujímaného k dnešním politickým stranám, které samy sebe charakterizují jako dědičky „odkazu idejí komunismu“. Diskusi vyvolala petice Petra Placáka s milým, leč zavádějícím názvem *S komunisty se nemluví* – jímž nahrála na smeč těm, kdo v „odkazu idejí komunismu“ nacházejí podněty, s nimiž se ztotožňují, podle stejně nevykořitelného jako nesmyslného pravidla, že nic není tak špatné, aby se v tom nenašlo něco dobrého. Protipetiční, resp. „protiantikomunistické“ reakce stavěly na čtyřech pěti argumentech, které nepřinášejí nic nového. Vynořily se vesměs v sedmdesátých letech v západní Evropě, především Francii, Itálii a Německu, a tvořily součást rétoriky kritiků *Černé knihy komunismu*, publikované v letech devadesátých. Zabýval jsem se jimi zevrubněji v doslovu k českému vydání knihy, a bylo by tudíž zbytečné a nepatřičné se tu opakovat. Letmou výjimku učiním pouze u jednoho z nich, jenž souvisí s postojem k „odkazu“, totiž že na komunismus nelze aplikovat parametry ustálené v souvislosti s nacismem, neboť se „vyvíjel“ – čímž se nám naznačuje, že obnáší dynamiku, kterou nenajdeme u nacismu. K tomu jen jedno: v kontextu západní civilizace neznáme jediný případ, že by se ten či onen společenský řád nevyvíjel, a stejně by tomu bylo zajisté i u nacismu, pokud by byl vyhrál válku. A můžeme vsadit dolar proti bobu, že i nacismus by dříve či později vyprodukoval nějaké ty Grebeničky a Ransdorfy, kteří by nám vysvětlili, že plynové komory byl omyl a že v *Mein Kampfu* ostatně o plynových komorách nic nestojí. Nadto, dodali by dotyční, nesmíme zapomínat na dobovou mezinárodní situaci.

V příspěvcích zpochybňujících smysluplnost petice mě ale zaujalo něco jiného – ona bezstarostná bezostyšnost, s jakou nám jejich

autoři předhazují slova z kategorie *ismů*. Ta se projevují tím, že s nimi můžeme nakládat v podstatě po libosti, neboť, říkáme si, v ismech se nikdo štourat nebude. Zmatňování pojmů je první péčí totalitního myšlení. Pro držitele totální pravdy jsou nuance či definice, které by eventuálně mohly ten který pojem upřesnit, něco jako mikroby napadající zdravý organismus. Totální pravda je *neforemná*.

Dnes už však, hosana!, nežijeme v totalismu, nýbrž v demokracii, rozuměj: v politickém systému, v němž žádná ze stran nemá udělenou vůdčí roli ad infinitum. Totalismus vytlačený z politické praxe – ergo nacházející útočiště v lidských myslích – není totéž co totalismus ve státních strukturách. Jeho argumentace nebude těž, byť princip zůstává stejný, udělovat slovům konotace bez ohledu na jejich obsah. Postup je však jemnější: je-li dnes komunismus spojován se *zlem*, pokusíme se ono zlo omezit na „praxi“ a poukázat na to, že „teorie“ zůstává platná. Že je podobný postup v příkrém rozporu s celoživotními názory autorů *Komunistického manifestu*, to sem nepleťte; *naš* komunismus je mnohem velkorysejší. V rámci této strategie půjde tedy o to, spojit *údajně zlý komunismus* s čímisi, co jej přesahuje a zároveň ospravedlňuje. Pokud možno s nějakým tím ismem, nejlépe pak humanismem: z latinského *humanus*, po našem lidskismus; nuže, nic lidského nám není cizí.

Dobro versus zlo je leitmotivem každé civilizace. Absolutní zlo existuje: v pojetí západního myšlení počátku jednadvacátého století jde o skutky, jež označujeme jako zločiny proti lidskosti. Genocida je jedním z nich, či přesněji řečeno překrývá všechny ostatní. Na druhé straně stupnice stojí hodnoty typu bratrství, sebeobětování atd. Ale nic nám nebrání pokusit se udělat z masových poprav a organizovaných hladomorů spravedlivou odplatu a z Matky Terezy agentku imperialismu. To platilo před půl stoletím; načež bylo připuštěno, že komunistická genocida byla *zlem* – jenomže *nutným* či přinejmenším *pochopitelným*. Dnes budeme postupovat jaksi psychoanalytičtěji: komunistická genocida byla *zlem*, avšak ti, kdo ji vyvolali, se domnívali, že jde

o zlo nutné, nehledě k tomu, že ono zlo bylo konáno ve prospěch budoucího dobra. Dnes samozřejmě víme, že se mýlili – vždyť jsme doprdele demokraté –, ale po bitvě je s prominutím každý generál. Co se pak Matky Terezy týče, ta celým svým životem de facto ilustrovala „principy komunismu“. Shrňme-li, genocida je omyl vyvěrající z dobré vůle a Matka Tereza byla komunistka, byť o tom neměla tušení.

Jednou z charakteristik příspěvků na téma „komunismus je třeba posuzovat v celé jeho složitosti“ je jejich nevzrušený, poklidný tón; jen málokdy tu zazní osobní nota, neřkuli vášeň – ta do politiky nepatří, naznačují nám autoři. Čas od času bohorovně připustí, že slovo „komunismus“ může u některých přecitlivělých jedinců vyvolávat „reakce“ – avšak reakce zdá se do politiky rovněž nepatří. Příspěvky se fakticky liší právě jen v míře bohorovnosti; jejich autoři nejasně cítí, že čím větší nejasnosti nám sdělují, tím musí být formulovány poklidněji, povšechněji, obecněji. Z tohoto pohledu mě zaujaly jmenovitě dva články, *Co přináší antikomunismus* Lukáše Rychetského (*Literární noviny*, 25, 2003) a zejména pak *Odmítnout rovnítko mezi komunismem a nacismem* Jana Štainbrucha (*ibid.*, 30, 2003). Oba autoři si ve svých textech přidělují roli realistů. Zdůrazňují „nepragmatismus“ signatářů petice a vyčítají jim, že „obhajují *de facto* ideologické stanovisko“ (Štainbruch) – zatímco oni jsou s to „*sestoupit z výšin teorie*“ a posuzovat věci jaksi prakticky, což v jejich vědomí znamená „objektivně“. Co je to ideologie? Ve svém původním významu z 18. století jde o „soustavu názorů a idejí, politických, právních, mravních, filozofických, estetických, náboženských“. Vedle toho existuje i význam druhý, „abstraktní, teoretická spekulace, odtržená od skutečnosti“. S tímto druhým významem vyrukoval poprvé Napoleon Bonaparte; o necelé století později se slova chopili marxisté a postavili je do protikladu k „ekonomickým realitám“. Ve francouzštině oba významy koexistují, v češtině jednoznačně převažuje druhý. Všimněme si, že slovo je zpravidla používáno těmi, kdo „abstraktních“ soustav názorů a idejí prostě nemají zapotřebí, tedy lidmi nadměru praktickými – názory a ideje jsou z podstaty *nepraktické*.

Sestoupiv z výšin teorie, aby poukázal na ideologičnost kritiky komunismu, Štainbruch se však vzápětí nedůsledně škrábe zpátky, když se o pár řádků dál rozepíše o filozofické podstatě komunismu, jehož „cíle“ jsou „veskrze altruistické“. Máme tu co do činění s tradičním argumentem těch, kteří v antikomunismu spatřují jakýsi mírně zvrácený, čistě emotivní postoj politických mrzáků, jež nedokáží a ani nechtějí čelit historickým zjevnostem. „Veskrze altruistické cíle“ komunismu jsou trumfem nejvyšším, zkáze ni času nepodléhající pravdou, konečným a jasnozřivě pádným argumentem – vizte Ježíše Krista, přátelé –, kterým se jednou provždy uvádí na pravou míru ahistorické bédování nad oběťmi komunistického teroru. Je v logice věci, že po tomto argumentu už nenásleduje nic, tak nezvratnou pravdu by bylo nesmyslné rozvádět, natožpak ji dokládat; a vskutku, Jan Štainbruch ji nijak nedokládá, což je zajisté jeden z nejlepších způsobů, jak nechat pravdě zaznít v její plnosti a nezpochybnitelnosti.

Slovo *altruismus* chápeme jako vyjádření „lásky k bližnímu“ s důrazem na jeho jedinečnost a nepodobnost čili *alteritu* – ve shodě se záměrem Augusta Comta, který neologismus uvedl do jazyka. Altruismus samozřejmě předpokládá respekt vůči alteritě, ale jde ještě dál: altruista vychází alteritě svého bližního spontánně vstříc, čerpá z ní, obohacuje se jí. Konat dobro pro své přátele, rodinu, pro ty, kdo smýšlejí jako já, není altruistické, neboť alterita je zde sporná či toliko nahodilá; altruismus je *naopak* překonáním tohoto stavu. Označit jakýkoli společenský či politický program (resp. jeho „cíle“), jenž předpokládá vymýtit alteritu (to jest ty, kdo nesmýšlejí jako já), za *altruistický*, mi přijde... jak bych to řekl... nepřesné. Ostatně bych tu měl k mání jeden citát: „Komunisté nenařizují lidem: milujte se navzájem, nebuďte sobečtí atd. Egoismus stejně jako obětavost jsou pouze nutnou formou úspěšnosti individua v daných podmínkách.“ Marx, nebo Lenin? Nápověda: *Die deutsche Ideologie*, 1846.

Avšak – jistěže! – Jan Štainbruch nemluví o cílech společenského či politického programu zvaného komunismus (ten je jaksi vedlej-

ší), nýbrž o „*cílech komunistické filozofie*“. Což nás přivádí k následující otázce: jaký komunismus má na mysli Jan Štainbruch, když hovoří o jeho „filozofii“? I zde jde o klasickou kouřovou clonu: na rozdíl od nacismu či fašismu – tak se alespoň domnívají vrhači dýmovnic – je nesnadné slovo „filozoficky“ datovat. Kouřová clona má pak za účel zabránit nám jej datovat politicky. A opominout, resp. odvést pozornost od navýsost jednoduché skutečnosti, že totiž signatáři petice a s nimi všichni ti, kdo si říkají antikomunisté, mají navýsost jednoduše na mysli komunismus „reálný“, tedy politickou doktrínu uvedenou pod tímto názvem do společenské praxe. Z tohoto pohledu je pak velmi snadné dotýcnou doktrínu datovat: *Stát a revoluce* je komunistům týmž, co *Mein Kampf* nacistům.

„[*Kritika komunismu*] je čistou eristickou dialektikou, kdy jsou následky zaměňovány za příčiny, tedy chybné převádění idejí do praxe je přičítáno k tíži jich samých,“ praví Štainbruch. (Býval by to mohl říct jednodušeji, ale to bychom se zas nedozvěděli, co je to eristika.) Představme si teď na okamžik, že místo „národního socialismu“ by Hitler začal razit pro svou stranu název typu „Svornost a bratrství“ – a místo s nacisty bychom měli co do činění s fraternisty. Pak by ovšem Jan Štainbruch musel napsat: „Cíle fraternistické filozofie jsou veskrze altruistické.“ Jistě, později došlo k omylům, a Hitler byl pěkný ptáček, ale pozor – nechce-li si Petr Placák a jemu podobní zadat s Fraternistickou stranou Čech a Moravy, dopouštějí se zjevně „zaměňování následků za příčiny“.

Co je to komunismus mimo rámec komunismu „reálného“? Slovo *komunista* je doloženo v roce 1706 jako označení člověka, který „projevuje péči o veřejný majetek“ (ano, ano, veřejný majetek existoval už za nekomunistů); v polovině 18. století se začne používat pro člena „společnosti“ ve smyslu „komunity“, tj. té které intelektuální skupiny, zpravidla v souvislosti s literárními salóny. Politický náboj – „přívrženec teorie o společném užívání statků“ – získá slovo na samém konci 18. století. V téže době se izolovaně objevuje též *komunismus*, který do širšího užívání vejde ve třicátých až čtyřicátých letech století následujícího; a v téže době

máme doloženého i *antikomunistu* (1842). Veselé na tom je, že antikomunista byl tehdy synonymem nikoli zavilého nepřítele nebohých proletářů, nýbrž praktického člověka a zastávce reálpolitiky, v opozici k těm, kteří nebyli s to sestoupit z výšin teorie. Nebýt toho, že si komunisté vzápětí přivlastnili z dějin lidského myšlení vše, co se jim hodilo do krámu, a uplácali z toho n-tou teorii o konci dějin, bylo by tudíž velmi nesnadné mluvit v souvislosti s komunismem o „filozofii“. Filozofický substrát byl slovu dodán ex post, ve slově samém, viz výše, původně nebylo nic jiného než blíže nespecifikovaný princip „společného užívání statků“, princip starý jako západní společnost a patrně jako lidstvo samo. A je-li nesnadné komunismus „filozoficky“ datovat, znamená to právě jen tolik, že neobsahuje filozofii, která by mu byla vlastní.

Je-li tedy nesnadné definovat pojem filozoficky, můžeme se pokusit jej uchopit historicky. V souladu s krédem „společného užívání statků“, k němuž můžeme velkoryse připojit i požadavek společného, resp. kolektivního údělu, nám v tom případě vyvstane pozoruhodný konglomerát seskládaný z gnostických sekt, které podpalovaly vesnice ve jménu morálních pravidel judeokřesťanského učení o dualitě kočovnictví a usedlictví, prvních křesťanských komunit, jejichž členové, dle svědectví svatých apoštolů, „*prodávali svůj majetek a rozdělovali všem podle toho, jak kdo potřeboval*“ (tedy ostatním členům komunity; chleba ovšem kupovali u místního pekaře, neboť čas, který Bůh přiřkl jim, byl zasvěcen modlitbě, rozjímání a obracení na víru), z desítek mnišských řádů a stovek náboženských sekt od umbrijských doslovců po české adamity, kteříž, Palacký dixit, „*vše cokoli měli, bylo jim obecno; proto pokládajíce smilství za povinnost, páchali beze studu věci, které v každé společnosti se zamlčují*“ – až po františkánské, dominikánské a jezuitské experimentální indiánské osady či adventisty sedmého dne. O kterém z těchto komunismů promlouvá Jan Štainbruch? Co je altruističtější, podpalování vesnic, zavrhování pozemských statků, tížících člověka na jeho cestě k Bohu, evangelizace Indiánů, mystické kopulace nebo bohobojné čekání na Kristův návrat? Neboť to vše můžeme nacpat do sudu se „společným užíváním statků“, důkladně ušlapat a naložit do

láku pro poučení příštích generací. Ale možná má Jan Štainbruch na mysli modernější podoby „společného užívání statků“, tak jak se je pokusily realizovat utopické komunity, které zaplavily Severní a Jižní Ameriku v 19. století. Avšak – zadržte! – žádná z těch, které se hlásily ke komunismu (*Kirtland, Concordium, Icaria a Icaria Speranza, Cheltenham*, paraguayský *Cosmos* atd.), nepředpokládala rovnostářství; nějaká ta vedoucí síla byla nutná všude. Rovnostářství je v optice 19. století výsadou anarchistů. Tak jak? Co je to „filozofie komunismu“? Jistě, máme tu též Francouzskou revoluci a její Deklaraci lidských práv, resp. Prohlášení o lidských a občanských právech. Spadá Deklarace „filozoficky“ do štainbruchovské „filozofie komunismu“? O „společném užívání statků“ v ní každopádně není řeč. Právě naopak, viz článek 17. Co je to „filozofie komunismu“?

Obávám se, že „filozofie komunismu“ je toliko odraz dvojího mystického principu gnóze a vyvolenosti, z něhož vyšli i nacisté. Oba systémy, nacismus i komunismus, navazují na duchovní tradice západní společnosti, jsou tedy oba kulturní. Oba konaly dílčí zlo, aby dosáhly všeobecného dobra – to jest světa, v němž každý bude mít své místo, světa, v němž bude vládnout svornost a porozumění, neboť všichni budou mezi svými. Nullum est dictum, quod non sit dictum prius, kterak díme my vzdělanci znalí eristiky. I nacismus má své „kořeny“, svou „filozofickou tradici“, své antické autory, své utopie. Koneckonců i barbaři plenící Řím měli nepochybně své „filozofické tradice“.

Nu, nešť, co naplat, ať nežeru, není-li komunismus filozofický, je každopádně „humanistický“ (Rychetský). Ano? A co je to humanismus? Pomineme-li ojedinělý výskyt v druhé půli 18. století, i zde jde o slovo ze čtyřicátých let století devatenáctého: označuje „doktrínu, jež si kladou za princip individuálně pojatou lidskou bytost“. O nějakých dvacet třicet let později se pojmu začalo užívat pro označení myšlenkového a uměleckého hnutí, jež uvedli do chodu renesanční myslitelé; oba významy, obecný i historický, se překrývají. Co spojuje oba významy? Pokud bychom měli zvolit toliko jedno slovo pro označení „filozofie humanismu“, ono slovo –

viz předchozí definice – by znělo *individualismus*. Nikoli ve smyslu egoismu (i za tento amalgám vděčíme komunistické propagandě), nýbrž právě ve smyslu „individuálně pojaté lidské bytosti“, včetně bytostí, které nás obklopují. Přečtěte si Erasma, Montaigne, Rabelaise (o němž se nám marxisté snažili nabulíkovat pravý opak), ti všichni měli *hrůzu* z davu. Komunisté naopak milují pouze dav, jednotlivce je jim odporný – neboť zákonitě nedokonalý. Humanismus hledá dokonalost v nedokonalém individuu, komunismus ji nachází v kolektivu. A narodit se Panurgos o čtyři sta let později, skončil by neprodleně v lágru.

Ach! Opět jsem zapomněl, že Rychetští a Štainbruchové nemají na mysli lágry, když hovoří o komunismu, nýbrž jeho „filozofii“. Tak tedy znovu a lépe: v obecném smyslu slova lze humanismem nazývat jakoukoli teorii či doktrínu, jež za nejvyšší hodnotu považuje *individuální lidskou důstojnost* – tu je třeba za všech okolností chránit proti tlaku politické, ekonomické či církevní moci nebo jakémukoli jinému nátlaku, který ji zpochybňuje ve prospěch partikulárního dogmatu či zájmu. V tomto ohledu je příznačné, že Marx ve jménu „*jiné koncepce člověka*“ ostře napadal to, čemu říkal „tradiční humanismus“. Marxismus je tedy nehumanistický (resp. antihumanistický) v tom smyslu, že odmítá finalitu, k níž člověk (v humanismu) historicky spěje; namísto „tradičního humanismu“ navrhuje „nový humanismus“, který člověku slibuje důstojnější budoucnost, pakliže bude s to napravit omyly dějin. „Nový humanismus“ se však jaksi nekonal, tudíž předpokládám, že Rychetský má nemarxisticky na mysli humanismus „tradiční“; ale v tom případě, jak přišel na to, že komunismus je „humanistický“? Společnému užívání statků nevěnuje „tradiční humanismus“ žádnou mimořádnou pozornost. A má-li eventuálně Rychetský na mysli cosi jako „filozofické tradice tradičního humanismu“ čili nějaký velmi hypotetický humanismus předrenesanční, kdo z těch, již v dějinách hlásali „společné užívání statků“ a „společný úděl“, měl za nejvyšší hodnotu *individuální lidskou důstojnost*? Jistě ne starozákonní proroci, dštící oheň a síru na bezbožné spoluobčany, či novozákonní apoštolové, vyhrožující věčnou zkázu všem těm nechápavcům, kteříž k zatracení natahují. Koncept *individuální*

lidské důstojnosti je novátorský právě v tom, že vstupuje do konkurence s požadavkem absolutní poslušnosti k Bohu; a nelze dost dobře zastávat dvě nejvyšší – a nadto protikladné hodnoty. Tak kdo?

Vraťme se však na okamžik k historickému významu slova: které rysy humanismu lze označit za charakteristické? Návrat k antickým zdrojům, samozřejmě, „božský Platón“ atd. Kdo se častěji odvolává na antické zdroje, komunisté, nebo nacisté? Komunisté mají slabost pro Hérakleita a Démokrita, nacisté zbožňují řeckou tragédii. Platóna citují jedni i druzí. V logice věci: ideální obec, již Platón navrhuje v *Ústavě*, odpovídá jak nacistické, tak komunistické představě o budoucí společnosti. Připomeňme, že Platónova obec v sobě nemá nic rovnostářského ani „křesťanského“: stratifikace společnosti, eugenika, rozhodující přítomnost „strážců obce“. Připomeňme rovněž, že *Ústava* je koncipována jako kritika demokracie, již Platón řadí k „*vadným zřízením*“.

Antická kultura se však neomezuje na *Ústavu*. Pro renesanční autory je antika prvořadě prostorem svobody, prostorem, v němž je možno uniknout potenciálně totalitnímu monoteismu. Renesanční humanismus hlásá noblesu člověka, aristokracii ducha, důvěru v člověka a přírodu, jejíž je součástí, vzájemnost přírody a ratia. Což je ovšem v rozporu jak s křesťanským učením, tak i marxismem. Humanismus je dále záležitostí estetická; v antických textech hledá a nachází krásu a harmonii, ať už jde o texty literární nebo právo, matematiku či urbanistiku. V tomto ohledu je si nacističtí s komunistou roven: ano, krása je v každé květině a v každém pravém úhlu; zítřejší svět bude harmonický. Humanismus je požitkářský, alespoň do nástupu reformace; napříště je dovoleno užívat si života. Což svorně odmítají komunisté i nacisté, v jejichž vnímání je nesdílený požitek projevem *individualismu*, a tudíž výrazem dekadence; nejvyšší slast je zákonitě sdílena okolím, blaho je kolektivní (čili totální). Humanismus pracuje s konceptem *mnohosti* (v dobovém myšlení synonymum individualismu), v protikladu k optice středověku: jednota je v jedinečnosti Boha, říká středověk, jednota je v mnohosti věcí,

říká renesance; a právě na tento koncept navazuje osvícenství a moderní politická a morální reflexe. Nacismus a komunismus, stejně jako každý jiný totalitní režim (totalitní „filozofie“, resp. filozofie „společného údělu“), se štítí mnohosti jako svrabu; obsesí všech totalismů je jednota nikoli ve smyslu plurality podléhající společným pravidlům, nýbrž ve smyslu fúze společnosti v předem daném kadlubu, ať už onen kadlub označíme visačkou Bůh, pozemský ráj, nový člověk, vláda moudrosti nebo diktatura proletariátu. Humanismus je do značné míry paganismem; návrat k přírodě je způsobem, jak pochopit řád všehomíra, a ideálním představitelem božích úmyslů se stává postava ušlechtilého divocha (role, kterou hrál v antice ušlechtilý barbar, resp. Skyt). „Pravda přírody“ je bližší nacismu než komunismu. Humanismus, vzdor tomu, co dnes interpretujeme jako humanistický racionalismus, je zároveň hluboce mystický – raná renesance se ostatně překrývá s rozkvětem křesťanské kabaly. Mystiku „řádu“ najdeme v komunismu i nacismu; větší pozornost jí věnují nacisté. Humanismus je univerzalistický; předpokládá, že jeho vnímání světa je platné všeobecně, lidská kultura je jednotná, hodnoty jsou společné. Zde se nám nabízí dvojí řešení: buď budeme považovat za univerzalistický jak nacismus, tak komunismus (stejně hodnoty jsou platné pro všechny, ač nejsou všemi vnímány jako hodnoty), anebo není univerzalistický jeden ani druhý (nejsou-li hodnoty vnímány všemi stejně, nejsou platné pro všechny).

Podnícen příkladem Jana Štainbrucha se nyní dostávám k následujícímu tvrzení: „*Nacismus byl v mnoha ohledech humanistický.*“

Jedno, nebo druhé: buď vyjdeme z toho, co nám kladou na srdce filozofové, totiž že chceme-li pochopit dějiny myšlení, musíme vyjít z původního významu toho kterého pojmu – a v tom případě není komunismus ani altruistický, ani humanistický. Anebo budeme předpokládat, že slova se vyvíjejí a jejich obsah se spontánně přizpůsobuje historické a politické skutečnosti – a v tom případě není komunismus ani altruistický, ani humanistický. Ale na to žádný vrhač dýmovník jaktěživ nepřistoupí.

„Nejsem pouze přemožitelem komunismu,“ dí jistý Adolf Hitler.
„Jsem tím, kdo jej uskutečnil.“

Vedle jednoty, resp. jednotnosti patří k výbavě totalismu též potřeba čistoty, resp. ryzosti. Je ryzost humanistická? Pochybují: člověk vzniká sloučením kontradikcí a v kategorii kovů by byl zajisté kovem nečistým. Humanistická kultura si uchovává důvěru v člověka navzdory jeho neryzosti; totalismus (předkřesťanský, pokřesťanský, předmarxistický, pomarxistický) člověku bytostně nedůvěřuje, zajímá ho výlučně lidstvo.

Ovšem, nebýt Leninova zanícení pro *praxis* a ruské revoluce, komunismus – ono magické a proměnlivé slovo, úspěšně unikající nástrahám nominalismu i realismu –, by dnes mohl být označením zhruba čehokoli. Není zatěžko si představit, že na prahu třetího tisíciletí by pojem „komunismus“ býval mohl označovat nějakou tu neoliberalní ekonomickou věrouku o nutnosti přehodnotit finanční podporu východní Evropy. Je také docela dobře možné, že by se slovo používalo v souvislosti s nějakou tou komunitou v lůně skotských hor, jejíž členové by svobodomyšlně smilnili jak je den dlouhý a rovnostářsky se střídali ve vynášení fekálií. Háček je v tom, že ruská revoluce proběhla. V důsledcích svého diskursu se nám Rychetští a Štainbruchové snaží namluvit, že jde o vcelku bezvýznamný detail, nešťastnou, snad i tragickou, leč v zásadě nedůležitou nehodu na cestě k bratrství.

Co mají s komunisty společného manichejci, albigenští, valdenští, adamité, adventisté, entuziasté a jiní boží bojovníci kromě „společného užívání statků“? Ještě jeden rys je spojuje: štěstí člověka není jeho právem, nýbrž povinností. To je v nejhlubším slova smyslu ona Marxova „jiná koncepce člověka“.

„Měšťák-socialista se nikdy nestane národním socialistou. Komunista ano,“ praví Adolf Hitler. Osobně se pokládám za měšťák-socialistu čili antinacistu a antikomunistu. Přihlásit se mohu i k definici Marxově: „Mastičkář, který se snaží různými léky a všelijakým přištipkařením odstranit společenské zlořády.“ Jednou

z mých zázračných mastí je respekt ke slovům; domnívám se, že i on napomáhá odstraňovat zlořády. Příštipkaření má pak tu výhodu, že se obejde bez sta miliónů mrtvých. Léčit lze dvojmým způsobem, předepsáním „*různých léků*“, anebo tím, že pacientovi uřízneme hlavu. Druhý způsob je úspěšnější, neboť funguje sto-procentně; vzdor tomu dávám přednost prvnímu, jenž přináší úspěchy toliko částečné. Nemám ovšem absolutně žádnou jistotu, že bych ve své době nepodlehł nacismu či komunismu (i já bych si přál lepší, přehlednější a harmoničtější svět), že bych se před sto nebo sedmdesáti lety nestal zavlým židobijcem, že bych nebyl s to střílet na hladý polomrtvé Ukrajince, že bych v roce 150 po Kristu nepodřezával své bližní ve jménu pravé víry (i já bych si přál usednout po pravici boží), že bych nebyl nejhorlivějším přísluhovačem hejtmana Žižky z Trocnova nebo nejnadanějším pacholkem pařížské lůzy vřískající nadšením nad důmyslností gilotiny - v to vše mohu pouze doufat. Humanismus není o nic pravděpodobnější než nehumánnost, netotalismus o nic samozřejmější než totalismus. Demokracie není nejvyšším vývojovým stupněm společenského uspořádání, jak nám dnes přihloupě tvrdí politologové; je prostě jen jedním z možných. Právě proto je dobré rozlišovat slova a neplést si odvěké frustrace člověka a jeho vražednou touhu po jiném lidství s altruismem a humanismem.